

Esnek Çalışma Bağlamında Psikologlar, İşçi Hareketleri ve Sendikal Kriz Bağlamında TODAP

Sırrı Emrah Üçer*

Giriş

Bu çalışmanın hedefi, *Toplumsal Dayanışma için Psikologlar Derneği Girişimi*'ni, Türkiye'de giderek yaygınlaşan ve yoğunlaşan esnek çalışma koşulları ve sendikal kriz karşısında işçilerin geliştirdikleri tepkiler bağlamına yerleştirmeye çabalamaktır. Türkiye'de ücretli çalışanlar dünyasının geniş kesimleri ya işsiz ya da güvencesiz, sözleşmeli, kısa süreli ve düşük ücretli olarak istihdam edilmekteler. Bir yandan, hizmet sektöründe çalışan en eğitilmiş kesimler bile bir sendikaya üye olmayı faydasız buluyor. Öte yandan sendikaların çoğunluğu faaliyetlerini varlığını sürdürme düzeyine indirmiş ve eğitilmiş ya da eğitimsiz olsun esnek çalışma koşulları altında istihdam edilen çalışanları örgütlemekte yetersiz kalmış durumda. Sendikal örgütlenme düzeyinin yükselmesi önündeki bu çift yönlü engeller, olumsuz çalışma koşullarının yoğunlaşması sürecini durdurup tersine çevirebilecek bir işçi sınıfı hareketinin oluşmasını geciktiriyor.

Psikologların ücretli çalışan kesimleri, bu koşulları diğer işçilerle paylaşıyor. Dahası, toplumsal kamu hizmetlerinin metalaştırılması ve özelleştirilmesi süreci diğer sağlık ve eğitim emekçileriyle beraber psikologların da olumsuz çalışma koşulları altında ücretli işgücü piyasalarına eklemlenmesini hızlandırıyor. Bizim baktığımız yerden görülen manzara, psikologların da, özellikle genç yaşta psikologların da aynı olumsuz çalışma koşullarını paylaştıkları ücretli çalışanlar dünyasının bir parçası olduğudur. Bu noktada psikologların bir kısmının bağımsız veya daha iyi koşullarda çalıştıkları ve diğer mesleklere göre daha çok kazandıkları, bu yüzden de işçi olarak adlandırılmayacakları yönünde bir itiraz geliştirilebilir.

İşçi olmak, belli bir çalışma ilişkisi biçimine tabii olmak olarak tanımlanırsa bu itiraz

* sirriemrahucer@yahoo.com.tr

geçerliliğini yitirir. Bu çalışmada benimsenen tanım da budur. İşçiler, geçinebilmek için emek-güçlerini satmaktan, yani bir yerde ücret karşılığında çalışmaktan başka çaresi olmayan insanlardır. Bu işçiler, aynı işçileştirme dalgalarının ürünü oldukları, aynı yoğunlaşan sömürü ilişkilerini paylaştıkları ve bu koşullar içerisinde kendi direniş kültürlerini oluşturabildikleri için aynı dünyanın çocuklarıdır. Bu direniş kültürleri arasında dayanışmacı bağlar kurulabildiği, işçi özörgütlenmeleri ve sendikal örgütlenmeler şeklinde kollektif eylemler ve politik adresler yaratılabildiği ölçüde bu işçiler dünyası bir işçi sınıfına dönüşecektir. Bu yazıya hakim olan bakış açısı böylesi bir sınıfsal perspektif olduğu için, ücretli çalışan konumundaki psikologların durumuna odaklanılacaktır.¹

Psikologları yukarıda bahsi geçen bağlama yerleştirebilmek için, birinci bölümde, giderek büyüyen psikolojik danışmanlık hizmetlerinin hangi çalışma koşulları altında üretildiği betimlenmeye çalışılacak. İkinci bölümde kısaca TODAP'ın ne olduğu izah edilecek. Nihayet üçüncü bölümde, TODAP ile sendikalar ve sendikal faaliyet arasındaki ilişki üzerine tartışılacak.

Bu çalışmanın öncelikli kaynağı, üç TODAP üyesi psikolog olan Baran Gürsel, Zeynep Gülüm ve Ahmet Kilisli ile yapılan mülakatlardır. Bu mülakatların yanı sıra, TODAP'ın blog sitesi olan eleps.info'da yayınlanan haber ve yorumlar ve TODAP'ın çeşitli vesilelerle çıkardığı broşür ve bildirimler incelenmiştir. Bana vakit ayıran ve materyalleri sağlayan değerli psikolog arkadaşlarıma ve yoldaşlarıma çok teşekkür ederim. Bununla beraber alana ilişkin bilgilerimin bu kaynaklarla kısıtlı olduğunu ve buradaki yorumların benim görüşlerimi yansıttığını da belirtme ihtiyacı duyuyorum.

Birinci Bölüm: İşçiler Olarak Psikologlar, Özel Eğitim ve Belediye Örnekleri

eleps.info'ya göre, Türkiye'de psikologların istihdam edildiği 24 farklı alandan bahsetmek mümkün. İlk, orta ve yüksek okullarda, üniversitelerde, dershanelerde, hastanelerde ve diğer sağlık kuruluşlarında, adli tıpta, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nda (SHÇEK), özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, belediyelerin toplumsal hizmetlerinde, özel psikolojik danışmanlık merkezlerinde, cezaevlerinde, şirketlerin insan kaynakları departmanlarında, reklam ajanslarında farklı pozisyonlarda psikologlar istihdam edilmektedir. Bu pozisyonlar çalışma biçimleri açısından farklılaşmakta, örneğin aynı hastanede sözleşmeli ve kadrolu psikologlar bir arada istihdam edilebilmektedir. İş güvencesi açısından farklılaşan pozisyonlar, ücret düzeyi açısından da ciddi biçimde farklılaşmaktadır. Ayrıca çok sayıda işsiz psikologu, öğrencileri ve kendi mesleki donanımı ile doğrudan ilgisi olmayan işlerde çalışan psikologları da göz önünde bulundurmak gerekir.²

Kendi özel kliniğinde bağımsız çalışan psikolog imgesinin toplum nazarında hala daha yaygın ve egemen olmasına rağmen, psikologlar giderek artan bir biçimde ücretli işgücü pazarına eklenmektedirler. Kendi özel kliniğini açabilme ihtimali, her yıl iş arayan psikologlar ordusuna daha çok sayıda yeni mezunun katıldığı bir ortamda giderek istisnaileşiyor.³ Bugün itibarıyla 17 devlet üniversitesinde, 16 vakıf üniversitesinde ve

¹ Buradaki işçi ve sınıf tanımlarının doyurucu bir açıklaması için: Wood, Ellen Meiksins: "İlişki ve Süreç Olarak Sınıf", *Praksis*, sayı 1, 2001, ss. 92-119. Makaleyi çevrimiçi ulaşım için [Praksis dergisine teşekkür borçluyuz. Bu linkten makaleyi PDF dosyası halinde indirmek mümkün: http://www.praksis.org/files/001-Wood.pdf](http://www.praksis.org/files/001-Wood.pdf) [Çevrimiçi erişim tarihi: 23.08.2010].

² "Çalışma Alanlarımız ve Sendikalar", 13.02.2010, <http://eleps.info/?p=363> [Çevrimiçi erişim tarihi: 29.05.2010. Psikologlar nerede çalışır sorusuna verilmiş daha iddialı ve kariyerizm kokan bir cevap için Bilkent Üniversitesi'ne başvurulum: <http://www.psy.bilkent.edu.tr/SSS.html#meslek> [Çevrimiçi erişim tarihi: 23.08.2010].

³ Zeynep Gülüm ile mülakat, 19.05.2010; Ahmet Kilisli ile mülakat, 19.05.2010.

de 3 KKTC üniversitesinde psikoloji bölümü bulunmaktadır.⁴ Bu bölümlerin çoğunun yeni açılmış bölümler olduğunu ve yeni psikoloji bölümleri açılmasının beklendiğini de ifade etmek gerekir. Türkiye üniversitelerinin de tabii kılındığı, neo-liberal yenden yapılandırma dalgasının üniversite ayağını teşkil eden Bologna Süreci, bölümlerin işlevselliğinin sınanmasında mezunların istihdam edilme oranının bir kriter olarak gözetilmemesini öngörüyor.⁵ Yani psikoloji bölümlerinin sayısının çoğalması, her mezunun iş bulacağı anlamına gelmiyor. Daha çok, artan bir ihtiyaç duyulan bir meslek grubunda ücretler ve çalışma koşulları üzerinde olumsuz etkiler yaratacak büyük bir nitelikli işsizler ordusu yaratılacağı anlamına geliyor. Başka bir deyişle, diğer meslek grupları gibi psikologlara da diplomalı işsizlik ve olumsuz koşullar altında güvensiz çalışma dayatılıyor.

Son 10 yıldan beri giderek belirginleşen bu yeni psikolog tipinin en iyi örneklerine, Avrupa Birliği ile entegrasyon çerçevesinde yaygınlaşan ve engelli yurttaşlara dönük hizmet üreten *özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde* raslamak mümkün.⁶ Bir diğer örnek ise, belediyeler bünyesinde oluşturulan psikolojik danışmanlık merkezleridir. Bu alanlarda istihdam edilen psikologlar, iş güvencesinden yoksun, kısa süreli ve düşük ücretlerle çalıştırılmaktalar. Bu noktada, değerli arkadaşımız Zeynep Gülüm'ün çalışma hayatına ilişkin anlatısına başvuracağız ve bu iki istihdam alanındaki çalışma koşulları ve çalışanların yaşadıklarına tepki olarak geliştirmeye çalıştıkları mücadele kültürlerine odaklanacağız.⁷

Zeynep 2007 senesinde Boğaziçi Üniversitesi'nin Psikoloji bölümünden mezun olmuş. Öğrenciliği sırasında, lisans müfredatı zorunlu staj içermediği halde, bir özel hastanede staj yaparak çalışma hayatına başlamış. Hastanede psikologlara ikincil bir rol biçildiği ve öncelik hekim olan psikiyatristlere verildiği için, bu staj deneyimi bir psikolog olarak mesleki gelişimine beklediği katkıyı sunmamış.

Bu noktada hastanelerde çalışan psikologların durumuna dair bir parantez açmakta fayda var. Zeynep'in deneyimindeki ikincil konuma düşme durumunun bir istisna teşkil etmediğini, hekimler arasında yer yer psikologlara dönük bir dışlama eğilimi olduğunu anlıyoruz. Bu dışlama eğiliminin bir örneği olarak Türk Psikiyatri Derneği'nin hastaları hekim olmayanlardan psikolojik danışmanlık hizmeti almamaları yönünde uyarıcı ve basın organlarını psikologlara fazla yer vermekle suçlayan bir bildiri yayınlaması gösterilebilir. Eleştirel Psikologlar ve Psikoloji Öğrencileri (ELEPS) bu bildiriye, psikologların tedavi yöntemlerinin hor görülmesini kınayan bir karşı bildiriyle yanıt vermiştir.⁸ Devlet hastanelerinde istihdam edilen psikologların iş yükünün çoğunu, silah ruhsatı, heyet raporu almak için gereken kısa mülakatlar gibi, psikoloji dona-

⁴ Bu bölümlerin tam listesi için: <http://www.psikologlar.org/kategori/psikoloji-bolumleri.html> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 23.08.2010.

⁵ Yükseköğretim Kurulu: 66 Soruda Bologna Süreci, Ankara, 2010, ss. 12-14. YÖK'ün Bologna Süreci çerçevesinde üniversite eğitimi ile istihdam imkanları arasında kurduğu ilişki şu şekilde: "(...) Yükseköğretim alan herkesin, mezuniyetten sonra, eğitim aldığı alanda bir işte istihdam edilememesi yükseköğretim kurumlarının mezun sayılarını azaltarak çözebileceği bir sorun olarak düşünülmemelidir. Çünkü bir toplumun iş ve istihdam imkanları bireylerin sahip oldukları eğitim ile ilişkili olmakla birlikte, sadece eğitimin bir sonucu değildir. (...) Yükseköğretim kurumlarının sorumluluğu, istihdam imkanlarına göre mezun vermek değil, imkanlar ölçüsünde talepte bulunan herkese yükseköğretim imkanı sunmak, ancak verdiği mezunları iş olması halinde o işi en iyi yapacak bilgi, beceri ve yetkinliklerle donattığını garanti-leyerek mezun etmesidir." Kitapçığı PDF halinde indirebiliyoruz: <http://bologna.yok.gov.tr/files/aa47b-53c5284fbbbe5d597211c0b088d.pdf> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 23.08.2010.

⁶ "ELEPS Söyleşileri II: Özel Eğitimde Psikologlar", 04.06.2009, <http://eleps.info/?p=219> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

⁷ Zeynep Gülüm ile mülakat, 19.05.2010.

⁸ "Türkiye Psikiyatri Derneği'nin Açıklamasına Karşı Bir Açıklama", 24.09.2009, <http://eleps.info/?p=257> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

nımlarını tam anlamıyla kullanamadıkları aktiviteler oluşturmakta.⁹

Zeynep'in hikayesine geri dönecek olursak, kendisinin mezuniyetten sonraki ilk iş tecrübesi bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde olmuş. Engelli yurttaşlara dönük eğitim ve rehabilitasyon hizmeti, eskiden tamamen SHÇEK bünyesinde veriliyor ve bu hizmet için uzmanlaşmış psikologlar istihdam ediliyormuş. Bu hizmet alanındaki yeniden yapılandırmanın ilk adımı, bu hizmetin Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) sorumluluğu altına alınması olmuş. Fakat bu hizmeti üreten kurumlar, MEB'e bağlı özel sağlık kuruluşları, başka bir deyişle özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti, AB ile uyum çerçevesinde özelleştirilmiş ve ticarileştirilmiş. Psikologlar açısından süreci olumsuz kılan bir diğer faktör, hizmetin MEB sorumluluğu altına alınmasına bağlı olarak hizmetin üretilmesinde eğitim boyutunun ön plana çıkması ve eğitimciler arası meslek dayanışmasına bağlı olarak alanda çalışan psikologların ikinci planda kalması olmuş. Bu duruma resmiyet kazandıran gelişme, 27.03.2010 tarihli MEB genelgesi ile bu hizmet alanında psikologların zorunlu meslek personeli statüsünden çıkartılması olmuş. ELEPS'e göre bu kararın sonuçları, verilen hizmetin kalitesinin düşmesi, alanda istihdam edilen psikologların asıl meslekleri dışında işler yapmak zorunda kalmaları ve hizmet alan çocukların ailelerinin psikolojik danışmanlık alma gereksiniminin görmezden gelinmesi olmuş.¹⁰

Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetinin bugün üretiliş biçimi şöyle: Yurttaşlar bu hizmete erişebilmek için, engelli veya bu hizmetlere muhtaç olduklarını resmi raporlar yoluyla belgelemek zorundalar. Özel kuruluşlar bu raporlu yurttaşlara hizmet veriyor ve hizmet verilen her yurttaş başına kamu tarafından kuruma ödeme yapılıyor. Ne var ki, özellikle resmi rapor alma sürecinde rüşvet ve yolsuzluk yaygın. Bir devlet hastanesinde çalışan psikoloğun aktardığına göre, halkla ilişkiler uzmanı adı altında bu özel kurumlarca istihdam edilen şahıslar, psikologları düzenli olarak ziyaret ederek, kendi potansiyel hastalarına çıkarılacak raporlara karşılık yasa dışı ödemeler talep etmektedirler. Bir yandan da hizmete muhtaç çocukların ailelerinden rapor çıkartılması için yasa dışı ücretler alınıyor ve böylece simsarlar aracılığıyla kamusal bir hizmet hak sahibi yurttaşlara parayla satılıyor.¹¹ Bu yollarla, özel kurumlar hem devletten hem de hastalardan yüklü miktarda para alıyorlar. 1 milyar \$ tutarında kamu kaynağı hizmet verilen 70.000 öğrenciye karşılık olarak bu kurumlara aktarılıyor. Psikolog İsmail Khalilov'a göre, bu bedel bu sayıda öğrenci için çok fazla ve hizmetin özelleştirilmesindenense doğrudan kamu eliyle verilmesi daha rasyonel.¹²

Bu özelleştirme sürecinin bir diğer önemli sonucu ise hizmet üretiminde çalışma ilişkilerinin kadrolu ve güvenceli bir halden sözleşmeli ve kısa süreli hale dönüşmesi olmuş. Zeynep'in anlattığına göre, çalıştığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki tüm çalışanlar, yöneticisinden hademesine kadar sözleşmeliymiş. Sözleşmeler 1 yıl süre ile imzalanmakla beraber, iş gücü devri çok daha hızlıymış. Ortalama çalışma süresi 3-4 ay kadarmış. Bu işyerinde çalışan psikologların tümü yeni mezun olmuş kadınlarmış ve kendilerinden beklenen hizmet açısından deneyimsiz ve donanımsız kalmaktaymış. Zaten yeni mezunların rağbet ettikleri bu alanda uzun dönemde gelecek planlayan psikolog olmamaktaymış. Bütün bunların yanısıra Zeynep'in çalıştığı işyerinde sendika üyesi çalışan yokmuş.¹³

⁹ Baran Gürsel ile mülakat, 19.05.2010.

¹⁰ "ELEPS Söyleşileri II: Özel Eğitimde Psikologlar", 04.06.2009, <http://eleps.info/?p=219> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

¹¹ "Bir Garip Psikolog-II", 16.11.2010, <http://eleps.info/?p=300#more-300> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 29.05.2010.

¹² "ELEPS Söyleşileri II: Özel Eğitimde Psikologlar", 04.06.2009, <http://eleps.info/?p=219> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

¹³ Zeynep Gülüm ile mülakat, 19.05.2010.

Bu kurumların azami kar elde etmeye yoğunlaşmasının sonucu olarak, üretilen hizmetin niteliği üzerinde denetim bulunmadığı anlaşılıyor. Kısa vadeli çalışma hizmetin niteliğini düşüren bir diğer faktör. Kısa süreli çalışma hizmetin etkili hale gelmesi için gerekli olan öğrenci-öğretmen-psikolog kaynaşmasını engellemekte. 1 yıllık dönemlerle rapor alan öğrenciler, aynı yıl içerisinde 3-4 farklı psikolog ve öğretmenle muhatap olmakta.¹⁴

Özel eğitim alanında 4 ay çalışan Zeynep, kendi isteğiyle buradan ayrılır ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi'nde iş bulur. Burada gerçek mesleği olan psikolojik danışmanlık yapmak için istihdam edilmiştir. Ne var ki, Zeynep'in almış olduğu lisans formasyonu ve genel olarak Türkiye üniversitelerindeki psikoloji programlarının danışmanlık teknikleri edinmek açısından yetersiz olmasının sonucu olarak, hafta iki gün eğitim dört gün çalışma olarak bölünmüştür. Bu yeni işyerindeki psikologların da büyük çoğunluğu yeni mezun olmuş kadınlardır. İBB'nin sağlık hizmetleri Sağlık AŞ isimli bir taşeron eliyle yürütülmektedir ve psikolojik danışmanlık hizmeti için Sağlık AŞ başka bir taşeron şirket ile anlaşmıştır. Başka bir deyişle Zeynep İBB'nin taşeronunun taşeronuna bağlı olarak çalışmaktadır ve işyerindeki diğer tüm psikologlar gibi sözleşmeli ve güvencesizdir. Sonuç olarak buradaki işgücü devri de özel eğitim ve rehabilitasyon alanındaki gibi son derece yüksektir. Zeynep İBB'de toplam 2 yıl çalışmayla en deneyimli psikolog haline gelmiştir.¹⁵

Sağlık AŞ üyelerinin Türk-İş'e bağlı Sağlık-İş sendikasına üye olmalarına şirket tarafından ses çıkarılmamasına rağmen, bu sendikaya üye olan taşeron çalışanları hiç bir zaman önemli bir miktara erişememiş. Zeynep burada geçirdiği iki yılın sonuna doğru bir arkadaşıyla beraber DİSK'e bağlı Dev-Sağlık-İş'e üye olduğunda bu sendikanın işyerinde kendilerinden başka üyesi yokmuş.

Belediyede Zeynep ve iş arkadaşı psikologların iş yoğunluğu başlangıçta bir hastayı haftada bir görmelerine elverecek makul bir düzeydeymiş. Ne var ki, taşeron şirket üretilen hizmetin niteliğine değil de niceliğine önem verdiği için görüşme sayılarını arttırmaları için psikologlar üzerinde baskı kurmaya başlamış. Bilimsel olarak uygun olan bir gün içerisinde 6 kişi ile görüşmekken, psikologlar günde 8 ile 11 arasında hasta ile görüşmeye zorlanmışlar. Belediye bünyesinde üretilen diğer sağlık hizmetleri ile kıyaslandığında psikolojik danışmanlık hizmetinin getirisi daha az olması, önce günlük görüşme sayılarının arttırılması, sonra da bu hizmetin bir fazlalık olarak görülmeye başlaması sonucunu vermiş. Üretilen danışmanlık hizmetinin niteliğini düşüren bir etken günlük görüşme sayılarını arttırma yönündeki şirket baskısıyken bir diğeri ise yüksek devir hızıymış. Danışan ile danışman arasında istikrarlı ve uyumlu bir ilişki kurulabilmesi, 3-4 aylık kısa çalışma dönemleri içinde mümkün olamamaktaymış. Bu etkenlerin sonucunda ortaya çıkan düşük nitelik, bu hizmetleri belediyenin yurttışa ihsanı gibi gören bakış açısı tarafından meşrulaştırılmaya çalışılıyormuş.

Taşeron şirket psikologların ücretlerini düzenli ödememekteymiş. Bu duruma tepki olarak psikologlar iş yavaşlatma eylemine gitmişler. Bu eyleme toplam 70 civarındaki psikologdan 50 psikolog katılmış. Eylem sonucunda daha düzenli ödemeler yapılmaya başlamış ama aynı zamanda psikologlara dönük işten atma tehditleri de ortaya atılmış. Günlük görüşmeleri arttırma baskısı ve hizmetin yeterince karlı olmadığını gürültülü bir biçimde psikologların yüzüne vurma alışkanlığı sürdürülmüş. Sürecin bağlandığı nokta, 2009 yılında 72 olan psikolog sayısının 2010 yılında 15'e düşürülmesi olmuş. Zeynep de yasal duyuru olmaksızın sözleşmesi uzatılmayan psikologların içindeymiş.

TODAP'ın hak ihlalleri anketinde yer alan sorulardan anladığımız kadarıyla, Zeynep'in

¹⁴ Zeynep Gülüm ile mülakat, 19.05.2010.

¹⁵ Zeynep Gülüm ile mülakat, 19.05.2010.

kısa iş hayatı boyunca karşılaştığı ihlaller ve olumsuz koşullar psikologların çoğu için geçerli. Ankette sözü geçen 36 ihlal biçimini aşağıdaki şekilde kategorize ederek özetlemek mümkün: işten atılma, sözleşmeli çalışmadan kaynaklanan ihlaller, taşerondan kaynaklanan ihlaller, sigorta primlerinin tam yatırılmaması, kayıtsız çalışma, sendikal veya siyasi faaliyetten ötürü cezalandırılma, üretilen hizmetin niteliğini düşüren uygulamalar, mesleki gelişimin engellenmesi, mesleki gelişimin metalaştırılması, rüşvet teklifi, katı gözetim.¹⁶

İkinci Bölüm: ELEPS'ten TODAP'a

Baran Gürsel'in anlattıklarına göre, yaklaşık 10 yıldır bir araya gelme çabası içerisinde eleştirel psikologlar var. Bu insanlar başlangıçta çoğunlukla, eleştirel psikolojiye ilgi duyan akademisyenler ve yurt dışındaki yüksek lisans ve doktora öğrencileri, ana etkinlikleri ise mail grubu ortamında yürütülen tartışma ve yazışmalarını. Bununla beraber, 2003 yılındaki savaş karşıtı eylemlilik sürecinde olduğu gibi, zaman zaman Psikologlar Platformu adı altında politik eylemlere ve yürüyüşlere katılmışlar. Eylül 2008'de gerçekleştirilen Eleştirel Psikoloji Sempozyumu, bir mail grubundan somut ve düzenli bir topluluğa dönüşülmesinde dönüm noktası oluşturmuş. Psikologlardan ve psikoloji öğrencilerinden oluşan bu topluluk, eleştirel psikologlar kelimesinin kısaltması olan ELEPS adını alarak, İstanbul ve Ankara'da iki haftada bir yapılan düzenli toplantılara başlamış. Bu ilk zamanlarda toplantıların gündemini daha çok eleştirel psikolojiye ilişkin teorik tartışmalar belirlemektedir.¹⁷

ELEPS adı altında kimi politik konularda açıklamalar yayınlanmış ve konferanslar düzenlenmiş. Bunlara örnek olarak YÖRSAN direnişi, polis şiddeti gösterilebilir. Fakat ilk zamanlarda bu aktiviteler, psikologları işçi olarak ele alan ve işçi olarak psikologların haklarını ön plana alan bir siyaset izlememiş. Bu açıdan dönüm noktası ise, MEB'in yukarıda bahsi geçen ve psikologları sosyal hizmetlerde zorunlu meslek personeli olmaktan çıkartan 27 Mart 2010 tarihli genelgesi olmuş. Böylece ELEPS çalışan psikologların hakları üzerine faaliyetler örgütlemeye başlamış.¹⁸ ELEPS içerisindeki insanların ve genel olarak psikologların güvencesiz çalışma ilişkilerine girme düzeyi yükseldiği ölçüde topluluk bu tür etkinliklere hız vermeye başlamıştır.

MEB genelgesine Türk Psikologlar Derneği'nin (TPD) tepki verme biçimi, TODAP çatısı altında toplanan psikologları tatmin etmemiş ve TPD'nin çalışan psikologların haklarını yeterince korumadığını düşünmelerine yol açmıştır. Bu algılayış biçiminin ön plana çıkmasında, TPD'nin yönetsel organlarının bileşimi de etkili olmuştur. TODAP üyesi psikologlara göre, bu organlar ağırlıklı olarak meslekte uzun tecrübe sahibi serbest klinisyenlerden ve akademisyenlerden oluşmaktadır. Bu kişilerin değişen çalışma dünyasıyla ilişkilerinin kopuk olması, TODAP üyelerine göre sınıfsal mücadele verebilmeleri önünde engel oluşturmaktadır. Ayrıca TPD'nin psikoloji algılaması, TODAP üyeleri tarafından, kendini politikadan ve üretim ilişkilerinden azade gören geleneksel psikoloji yaklaşımına yakın ve eleştirel psikoloji yaklaşımından uzak olarak değerlendirilmektedir.

TODAP'ın politik konumunu ve aktivitelerini üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar emek eksenli, eleştirel psikoloji eksenli ve toplumsal dayanışma eksenlidir. Emek eksenli ücretli çalışan, işsiz ve öğrenci psikologlar arasında sınıf bilincinin

¹⁶ "Psikologlar İçin Hak İhlalleri Anketi", 17.05.2010, <http://eleps.info/?p=514> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010. Anketin kendisi: <http://eleps.info/anket/anket.php> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010. Anket henüz sonuçlanmamıştır.

¹⁷ Baran Gürsel ile mülakat, 19.05.2010.

¹⁸ "Söyleşi: Özel Eğitimde Yapılan Yasa Değişikliklerinin Çalışanlara Yansıması", 12.05.2009 <http://eleps.info/?p=244> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010, "ELEPS Söyleşileri II: Özel Eğitimde Psikologlar", 04.06.2009, <http://eleps.info/?p=219> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

yaygın hale getirilmesi ve güvencesiz çalışmaya karşı mücadele olarak tanımlanabilir.¹⁹ TODAP'ın bu hatta yürüttüğü mücadelenin ve yaratmaya çalıştığı direniş kültürünün örnekleri olarak, hak ihlalleri anketi, düzenlenen panel ve söyleşiler, emekten yana meslek yasası talebinin örgütlenmesi, mesleki gelişim için düzenlenen konferans ve eğitimlerin ücretsiz hale getirilmesi talebinin örgütlenmesi, İBB'deki psikologların işten çıkarılmasına karşı düzenlenen basın açıklaması, 1 Mayıs'a psikologlar korteji oluşturarak katılınması gösterilebilir.

TODAP üyesi psikologların ELEPS'ten bu yana en az emek eksenine kadar önemsedikleri bir diğer eksenleri ise eleştirel psikoloji eksenidir. Eleştirel psikoloji eksenine, kendini politikadan, üretim ilişkilerinden ve sınıf mücadelelerinden azade gören geleneksel psikoloji akımları ile mesafe koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın amacı bir çalışanlar örgütü olarak TODAP'ı anlamak olduğu ve yazarın psikoloji sahasındaki bilgilerinin kıtlığı engel oluşturduğu için eleştirel psikoloji eksenine bu çalışmada daha fazla değinilmeyecektir.²⁰

Nihayet TODAP'ın faaliyetini biçimlendiren üçüncü eksen, girişime adını veren toplumsal dayanışma eksenidir. Bu eksen, eşcinseller gibi baskı altında bulunan kimliklere sahip insanlar ile dayanışma halinde olmayı öngörmektedir. Göçmenler, politik mahkumlar, işkence mağdurları, tecavüz mağdurları TODAP'ın dayanışma içerisinde olmayı dilediği diğer gruplardır. Ayrıca TODAP üyesi psikologlar, direnişçi TEKEL işçilerini sık sık ziyaret etmiş ve onlara ücretsiz psikolojik danışmanlık hizmeti sağlamıştır. Yine bu eksen çerçevesinde TODAP Kürt sorunu konusunda da sessiz kalmamayı tercih etmiştir.²¹ TODAP'ın bir diğer önemli talebi, psikolojik danışmanlığın bir yurttaşlık hakkı olarak tanınması ve bu hakkın bir kamusal hizmet olarak en geniş toplum kesimlerinin erişimine açılmasıdır. Güvencesiz çalışma biçimlerinin hizmet niteliğini düşürdüğü vurgulanmaktadır.²²

Üçüncü Bölüm: Sendikalar ve TODAP

Yukarıda da değinildiği gibi, psikologların istihdam edildiği 24 farklı alandan bahsetmek mümkündür. Bunların 11'i 17 Nolu İşkolu'na, 5'i 2 Nolu Hizmet Kolu'na, 3'ü 24 Nolu İşkolu'na, 3'ü 1 Nolu Hizmet Kolu'na, 1'i 3 Nolu Hizmet Kolu'na bağlıdır.²³ Tüm bu işkollarının ayrı ayrı sendikalar tarafından örgütlendiğini ve her iş kolunda faaliyet gösteren birden fazla konfederasyon olduğu göz önünde bulundurulduğunda, psikologların üye olabileceği muhtemel sendika sayısı epey yüksek çıkmaktadır.

¹⁹ 15.05.2010 tarihli Mobbing Paneli'nde dağıtılan TODAP broşürü.

²⁰ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler için: "Eleştirel Psikologlar Ne Yapmaya Çalışır?", 01.09.2009, <http://eleps.info/?p=262> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010, "Kitap Önerileri", 09.02.2009, <http://eleps.info/?cat=33> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 31.05.2010, Eleştirel Psikoloji Bülteni, Mart 2008 ve Ocak 2009 sayıları: <http://www.elestirelpsikoloji.org/arsiv/01/icindekiler.html> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 31.05.2010, <http://www.elestirelpsikoloji.org/arsiv/02/icindekiler.html> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 31.05.2010.

²¹ Ahmet Kilisli ile mülakat, 19.05.2010, "Siirt'te Yaşananlar Üzerine Yaptığımız Basın Açıklaması", 16.05.2010, <http://eleps.info/?cat=39> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 29.05.2010, "4. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma - Eleştirel Psikoloji Atölyesi", 12.05.2009, <http://eleps.info/?p=228> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 29.05.2010, "Yörsan Açıklaması", 05.10.2008, <http://eleps.info/?tag=yorsan-iscileri> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010, "Basın Açıklamasına Davet - Gelin Hep Birlikte Eşcinselliği Hasta Olarak İlan Eden Heteroseksist Kurumlara Karşı Sesimizi Yükseltelim", 15.01.2010, <http://eleps.info/?p=336> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010, "Kapitalizme Öfke TEKEL Direnişine Destek", 10.02.2010, <http://eleps.info/?p=347> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

²² "Psikolojik Destek Sosyal Bir Haktır", 09.11.2009, <http://eleps.info/?p=276> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010, "Taşeronlaştırma Halkı Haklarından, Psikologları İşinden Etti", 27.02.2010, <http://eleps.info/?p=371> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010, "Bir Garip Psikolog-II", 16.11.2010, <http://eleps.info/?p=300#more-300> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 29.05.2010, Appendix I, pp. 4, 8 and 10.

²³ "Çalışma Alanlarımız ve Sendikalar", 13.02.2010, <http://eleps.info/?p=363> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 29.05.2010.

Eğer psikologların rahatça sendika üyesi olabildiği koşullarda yaşıyor olsaydık psikologların sendikal hareketinin sendikal yapı tarafından bölünmüş durumda olduğunu söylememiz anlamlı olabilirdi. Ne var ki çeşitli sebeplerle psikologlar arasında sendikalılık oranı çok düşük düzeydedir. Bu sonucu doğuran başlıca etkenlerden birisi olarak, psikologların kendilerini sendikaya üye olabilecek işçiler olarak görmemeleri, ileride kuracakları bir kliniğe inanmaları ve tabii buldukları güvencesiz çalışma koşullarını çalışma yaşamlarında geçici bir aşama gibi algılamaları gösterilebilir. Bir diğer açıklama, özel eğitim ve rahabilitasyon merkezleri gibi yeni alanların güvencesiz çalışma koşulları ile faaliyete başlaması ve çalışma yaşamına buralarda başlayan yeni mezun gençlerin tabii buldukları çalışma koşullarını benimsemeleri, geçmişlerinden referans alabilecekleri bir güvenceli çalışma deneyimine sahip olmamaları olabilir. Sendika üyeliği düzeyini düşüren bir diğer etken, yasal sendika üyeliğinin işten çıkmayla beraber sona ermesidir. İşgücü devir hızınının 3-4 ay olduğu bir alanda, bir sendikaya yasal olarak üye olabilmek süresi de 3-4 ayı geçmemektedir. Güvencesiz ve kısa süreli çalışan psikologların sendika üyelik oranının düşük olması elbette sadece psikologlardan kaynaklanmamaktadır. Sendikaların sağlam bir ekonomik zemin sağlayabilmek ve hayatta kalabilmek için öncelikli olarak güvenceli ve sürekli çalışan işçileri örgütlenme arayışında olmaları, güvencesiz ve kısa süreli çalışanları örgütlenme noktasında tutuk davranmaları bir diğer etkindir. Buna sendikaların yukarıda da değinilen bölünmüşlük sorununu da eklemek gerekir.

Toparlayacak olursak, güvencesiz ve geçici çalışma, kendini işçi olarak algılamama, sendikaların bölünmüşlüğü ve yetersizliği gibi etkenler bir arada güvencesiz çalışan psikologlar arasında sendikalara örgütlülük düzeyinin düşük olması sonucunu vermektedir. Bu noktada bir meslek örgütü olarak TPD'nin bu örgütlülük eksikliğini giderebileceği düşünülebilirdi. Ne var ki, TODAP çatısı altında toplanan psikologlar, TPD'nin apolitik ve pasif bir örgüt olduğunu düşünmekte ve bu yapıyı bir örgütlülük alternatifi olarak görmemekteler.²⁴ Bu noktada TODAP'ı, mevcut sendikaların ve TPD'nin güvencesiz ve geçici çalışma ilişkileri çerçevesinde artan sayılarda ücretli emek-gücü piyasasına katılan psikologlar adına gerekli tepkiyi geliştirememesinin sonucunda ortaya çıkan ve ağırlıklı olarak yeni mezun ve öğrenci psikologlara hitap eden bir örgütlülük arayışı, bir mücadele aracı olarak anlayabiliriz.

TODAP üyelerini sendikalara üye olmaya davet eden bir yapıdır. Buna rağmen, TODAP içerisinde bile sendika üyesi olmayan psikologlar çoğunluk durumundadır. Bir yandan üyelerini sendikalara üye olmaya teşvik eden TODAP, bir yandan da sendikalarla beraber eylemler ve etkinlikler örgütlemektedir.²⁵ Bu çalışma çerçevesinde görüşülen Ahmet, Baran ve Zeynep arkadaşlar, sendikalara dönük yıkıcı eleştiriler dile getirmemekteler. Arkadaşların belirttiğine göre, şu an itibarıyla psikologlar sendikaların ilgisini çok fazla çekmemektedir ama psikologların sendikalarda gösterecekleri varlık güçlendikçe bu durumda tersine dönebilecektir. Bu anlamda TODAP kendini sendikal örgütlenmeye alternatif veya rakip olarak değil, sendikal örgütlenmeyi tamamlayıcı bir yapı olarak kurmaktadır. TODAP farklı şehirlerde iki haftada bir üye toplantıları yapabildiği, psikologların bir arada siyaset yürütebilmesini sağlayan ve en aktif üyeleri fiili üyelik²⁶ şeklinde de olsa aynı zamanda faal sendika üyesi olan bir yapıdır. Bu yö-

²⁴ "Türk Psikologlar Derneği Hakkındaki Tespit ve Öneri Raporu", 13.02.2010, <http://eleps.info/?p=353> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010, "Kongreye Davet – Bilgiye Eşit Ulaşım Hakkına Çağrı", 04.04.2010, <http://eleps.info/?p=410> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

²⁵ TODAP ile sendikaların beraber düzenlediği etkinlikler: İBB'de yaşanan işten çıkartmalarla ilgi, Dev-Sağlık-İş, KESK and Yapı-Yol-Sen ile beraber basın açıklaması. "Basın Açıklamasına Çağrı", 27.02.2010, <http://eleps.info/?p=369> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010. Eğitim-Sen and ÇMÇ-DER ile beraber "Mobbing Paneli", 11.05.2010, <http://eleps.info/?p=478> [Çevrimiçi] erişim tarihi: 30.05.2010.

²⁶ Burada fiili üyelik ile şunu kastediyoruz. Mevcut yasal sendikal yapı, çok çeşitli sebeplerle insanların faal olabilecekleri ve gerçekten örgütlenebilecekleri sendikalara yasal olarak üye olmaları önünde engeller çıkarabilmektedir. Bu çalışma kapsamında mülakat yaptığımız aktif TODAP üyelerinden Baran

nüyle TODAP, üyeleri için tek başına sendika üyeliği ile kazanılamayacak bir sendikal mücadele kültürü edinme alanı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Her geçen yıl mezun olan psikolog sayısının arttığı bir ortamda, yeni mezun olmuş genç ve deneyimsiz bir psikoloğun kendi kliniğini kurabilmesi ihtimali giderek düşüyor. Buna rağmen, bu yeni mezun psikologların dahi çoğu kendini işçi olarak tanımlamıyor ve sendikalara üye olmuyor. Öte yandan, psikolojik danışmanlığın da dahil olduğu toplumsal hizmetlerin metalaştırılması ve taşeronlara devredilmesi, alana kar odaklı özel kurumların hakim olmaya başlaması, psikologları düşük ücretler ve düzensiz ödemeler, güvencesiz ve geçici çalışma ve çeşit çeşit hak ihlalleri ile yüz yüze getirmektedir. Bu sürece paralel olarak oluşan bir eleştirel akademik topluluk, şimdi ücretli psikologların özörgütlenmesinin yaratılması için bir çıkış noktası olma umudunu taşıyor. Bu alan politik ve sendikal açıdan aktif psikologlara, mücadele ve direniş kültürünü geliştirme ve yayma olanağı tanıyor.

Türkiye sendikal yapısının bölünmüşlüğü ve sendikalara üye olmanın ve sendikalar da üye olarak kalabilmenin önündeki bürokratik engeller, muhtemel bir psikologlar hareketinin güçlenmesinin önüne geçiyor. Bu noktada TODAP psikologların sendikal mücadelesi için bir birlik zemini oluşturabilir. TODAP'ın düzenli üye toplantıları, sağladığı sürekli ve düzenli örgütlülük hali, çalışma yaşamını odağına alan, ama ideolojik mücadele, mesleğe eleştirel yaklaşım ve mesleki gelişimi, diğer toplumsal hareketlerle dayanışmayı ihmal etmeyen yaklaşımı ciddi bir umut yaratıyor.

Psikologların güvencesiz çalışma biçimlerine karşı mücadelelerini meşrulaştırırken başvurdukları en önemli argümanlardan biri de, psikolojik danışmanlık hizmetinin geçici çalışma ve kar odaklı taşeronlaştırma koşulları altında niteliğinden çok şey kaybediyor olmasıdır. Bu yönüyle psikologların iş güvencesi talebi, eğitim ve sağlık alanlarında hizmet üreten diğer sınıf kardeşlerinininki gibi, aynı zamanda üretilen toplumsal hizmetin niteliğini yükseltme talebi olarak okunmalıdır. Her insanın doğuştan sahip olması gereken hakların metalaştırılması ve taşeronlar eliyle kar odaklı özel kurumlara ve piyasanın dalgalanmalarına bırakılması, toplumun en geniş kesimlerini ilgilendirmektedir. Buna karşı yürütülen mücadelenin topluma duyurulması toplum nezdinde sendikal mücadelenin ve direniş kültürünün itibarını arttıracaktır.

TODAP deneyimini değerli kılan bir diğer yön, psikoloji öğrencilerini birincil düzeyde muhatap kabul ediyor ve örgütlemeye çalışıyor olmasıdır. Bu noktada TODAP'ın eleştirel psikoloji eksenini, eleştirel düşünceye açık öğrenciler için bir tartışma ve düşüncelerini olgunlaştırma olanağı sağlamaktadır. Öte yandan TODAP'ın çalışan psikologların sorunlarına dair yürüttüğü mücadele, psikoloji öğrencilerine mezun olduklarında karşılaşacakları koşullar ve bu koşullar içerisinde bir direniş kültürü yaratabilme konusunda fikir vermektedir. TODAP'ın mesleki gelişimin ve yeterliliğin sağlanmasının lisans sonrası ücretli sertifika programlarına ve ücretli konferanslara bağlanması karşısında verdiği mücadele, bu yapının öğrenci ve yeni mezun psikologların mesleki sorunlarını kendi sorunu edindiğini göstermektedir. Meslek içi katmanlaşmanın son derece çarpıcı olduğu psikoloji sahasında, TPD'nin ücretli seminerler ve konferanslar düzenlemesi ve sertifika baskısını kabullenmesinin yarattığı boşluğun da sonucu olarak, TODAP genç psikologların temsil ihtiyacına cevap verebilir bir konuma gelmektedir. TODAP öğrenci ilişkilerini derinleştirdikçe, nasıl bir pre-sendikalizm, mesleki ge-

arkadaşımız, 6 ay süreyle rehberlik biriminde çalıştığı İTÜ'de, Eğitim-Sen 6 Nolu Şube çalışması yaptı. Aslında Baran'ın, geçici personel olduğu için, yasal olarak Eğitim-Sen üyesi olması mümkün değildi. Bununla beraber aktüel çalışma hayatı Eğitim-Sen için faaliyet göstermesini, bir anlamda Eğitim-Sen'in fiili üyesi olmasını gerektiriyordu. Bu duruma benzer örneklere başka alanlarda ve sendikalarda da raslayabiliriz.

liŐim, mesleki eleŐtirelilik ve çalışma yaşamına ilişkin talepler nasıl birbirini destekleyebilir gibi sorulara daha etkili yanıtlar bulabileceğiz.